КООПЕРАЦИИТЕ В ЕРАТА НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ

Снежина Календжиева-Великова[1], Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме

Статията разглежда кооперативния модел в условията на дигиталната трансформация, като прави разграничение между дигитализацията на кооперативната дейност и възникването на платформени кооперации в рамките на платформената икономика. Проследява се развитието на кооперативните принципи и тяхната приложимост в съвременната технологична среда. Анализират се същността и типовете платформени кооперации, както и структурните ограничения пред тяхното развитие. Поставя се под въпрос възможността този модел да функционира като универсална алтернатива на платформения капитализъм и се подчертава значението на локалния икономически контекст. В заключение се очертават перспективи за българската среда, включително нормативни предпоставки за по-гъвкаво развитие на кооперативни инициативи в дигиталната ера.

Ключови думи: *кооперации, дигитална трансформация, платформени кооперации, кооперативни принципи.*

COOPERATIVES IN THE ERA OF DIGITAL TRANSFORMATION

Snejina Kalendjieva-Velikova[2], Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Abstract

The article examines the cooperative model in the context of digital transformation, drawing a clear distinction between the digitalisation of cooperative activities and the emergence of platform cooperatives within the platform economy. It traces the development of cooperative principles and assesses their applicability in the contemporary technological environment. The analysis explores the nature and main types of platform cooperatives, as well as the structural

[1] Снежина Календжиева-Великова е магистър по право и доктор по публична администрация от Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Тя е преподавател в катедра „Публична администрация“ към Философския факултет на Софийския университет, където води курсове в областта на административното право и процес, управлението и администрацията на съдебната власт, документооборота и достъпа до обществена информация. Научните ѝ интереси са основно в областта на управлението на съдебната власт и независимите институции.

[2] Snejina Kalendjieva-Velikova holds a Master’s degree in Law and a PhD in Public Administration from Sofia University “St. Kliment Ohridski”. She is a lecturer at the Department of Public Administration, Faculty of Philosophy, Sofia University, where she teaches courses in administrative law and procedure, judicial governance and administration, records management and access to public information. Her research interests focus mainly on judicial governance and independent institutions.

constraints they face. The article questions the assumption that platform cooperatives can function as a universal alternative to platform capitalism and emphasises the importance of the local economic context. In conclusion, it outlines perspectives for the Bulgarian environment, including regulatory preconditions for a more flexible development of cooperative initiatives in the digital era.

Keywords: *cooperatives, digital transformation, platform cooperatives, cooperative principles.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Развитието на технологиите през последните десетилетия не просто оказа влияние, а трансформира редица сфери на нашия живот по начин, даващ основание да говорим за дигитална трансформация. Икономическата сфера, където логично са и двигателите на тази трансформация, е най-засегната. При икономическите процеси и субекти в най-голяма степен можем да говорим именно за трансформация, а не просто за по-бързо и по-лесно осъществяване на определена дейност. Кооперациите са особена организационна форма със своето специфично място в икономиката, която не остава незасегната и не може да бъде изолирана, когато говорим за дигитална трансформация.

В основата на кооперативния модел са залегнали принципи като демократично управление и равнопоставеност на членовете, а също така и тясната връзка между икономическата дейност и социалния контекст, в който тя се развива. Реалното и активно участие на кооператорите е ключово. В тази връзка развитието на новите технологии може да бъде разглеждано като един от инструментите за справяне с редица проблеми, като затруднен достъп до участие в органите на кооперациите, недостатъчна степен на активност на част от участващите в кооперацията, трудности при участието, свързани с мобилния начин на живот, формализирано участие и други. Това обаче би било само и единствено подпомагане на управлението на кооперациите или участието в тях, а не трансформиране на самия кооперативен модел.

През последното десетилетие се налага понятието „платформени кооперации“, при които наблюдаваме реален опит за трансформация на един вече съществуващ корпоративен модел през призмата на кооперативните принципи. На практика в повечето от случаите при дигиталните кооперации става въпрос за пренасяне на кооперативния модел върху вече утвърдени дигитални бизнес модели.

В статията, след като бъде направен преглед на основните принципи на кооперативния модел и понятието за дигитална трансформация, ще бъде разгледан и моделът на платформените кооперации, който стана популярен в световен мащаб. В заключение ще бъде направена оценка на възможностите за развитие на такива платформени кооперации в България и за дигитализирането на отделни елементи от кооперативния модел. Изследването е с предимно концептуалноаналитичен характер и цели да допринесе към ограничената българска научна дискусия по темата, като постави акцент върху

необходимостта от контекстуален и критичен подход към дигитализацията на кооперативния модел.

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА КООПЕРАТИВНОТО ДВИЖЕНИЕ И КООПЕРАТИВНИТЕ ПРИНЦИПИ

Корените на съвременното кооперативно движение са в Англия и по-конкретно в град Рочдейл през далечната 1844 г., когато отваря врати „Магазинът на пионерите“, смятан за първата модерна кооперация. Тя възниква не като идеологически проект или продукт на държавна политика в дадена посока, а като практически отговор на конкретни проблеми.

Още през втората половина на XIX век кооперативният модел се разпространява в различни държави и в различни икономически сектори. Това естествено води и до развитието на разнообразни кооперативни практики, което от своя страна води до риск от размиване на кооперативната идентичност. Единственият начин това да не бъде допуснато е формулирането на общи ориентири, универсални принципи, минимални стандарти, които, от една страна, да са приложими за всички кооперации независимо от държавата или отрасъла, в който развиват дейност, а от друга, да са в състояние да разграничават кооперациите от други икономически форми на сътрудничество. Тук несъмнена е водещата роля на Международния кооперативен алианс (МКА/ICA) при формулирането и поддържането на кооперативните принципи, както и при интернационализирането на кооперативната идея.

Кооперативните принципи са се развивали от практиките в Рочдейл през 1844 г. до формулираните през 1995 г. от МКА седем принципа (ICA, 1995). През годините се наблюдава по-скоро постоянство относно най-важните принципи, които според формулировката на МКА от 1995 г. са:

- доброволно и отворено членство (докато доброволният характер на членството никога не е поставян под съмнение, то отвореното членство не фигурира сред принципите от 1966 г.);
- демократично управление на членовете (кооперациите не просто се управляват с активното участие на своите членове, а се управляват и контролират при спазване на принципа „един член, един глас“ независимо от направените вноски или по-големия финансов или друг принос);
- икономическо участие на членовете (членовете на кооперацията следва да допринасят справедливо за капитала на своята кооперация);
- автономия и независимост (кооперациите следва да са автономни и да пазят своята независимост, включително от правителствата, когато набират капитал или сключват споразумения);
- образование, обучение и информация (от една страна, на своите членове с цел по-ефективно управление и дейност на кооперацията, от друга – на широката

общественост и най-вече младите хора с цел популяризиране и разпространение на кооперативния модел);
- сътрудничество между кооперациите (кооперациите си сътрудничат и работят заедно за укрепване на кооперативното движение);
- грижа за общността (кооперациите работят за устойчивото развитие на своите общности).

С Декларацията за кооперативна идентичност от 1995 г. се приемат и дефиниция за кооперация, и списък с кооперативни ценности (взаимопомощ, отговорност, демокрация, равенство, справедливост, солидарност) и етични ценности (честност, откритост, социална отговорност, грижа за другите). Кооперативните ценности са най-трайни и най-устойчиви на изменение (Боевски, Костенаров, 2023, 94). Кооперативните принципи операционализират кооперативните ценности, правят ги практически приложими, като ги превръщат в писани и неписани правила за действие (Боевски, Костенаров, 2023, 94).
Не е приемана ревизирана версия на принципите след 1995 г., но през 2016 г. се приемат Насоки на МКА за прилагането на вече разгледаните принципи (ICA, 2015). Те не включват нови принципи и следва да се разглеждат само като допълнение, конкретизация на съществуващите седем принципа. Целта е да се подпомогне прилагането им в съвременните условия. Основен фокус в тези насоки е поставен върху управлението, отчетността, прозрачността, както и върху баланса между демократичност и ефективност.

ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ И УЧАСТИЕТО

Когато се говори за дигитална трансформация, често се има предвид просто въвеждането на нови технологии, и то най-вече с оглед на осигуряване на ефикасност при осъществяване на определени задачи. Но когато става дума за процеси като демократично участие, което е ключово за кооперативния модел, това ограничено разбиране за дигиталната трансформация не е достатъчно. В този контекст се има предвид реална промяна на самите процеси на вземане на решения, комуникацията и разпределението на властовите правомощия, опосредствани от използването на дигитални инструменти.
Влиянието на тази промяна не може за бъде категорично и предварително определено като положително или негативно такова за демократичните процеси и по-конкретно за демократичните процеси при участието в кооперативни модели.

Дигитални инструменти за участие: потенциал и функции

В контекста на кооперациите дигитализацията може пряко да повлияе на ключови функции, свързани с участието на членовете. Дигиталните технологии засилват потенциала на кооперативния модел, като улесняват демократичното участие, разширяват географския обхват и повишават възможностите за мащабиране в рамките на социалната и

солидарна икономика. (United Nations Inter-Agency Task Force on Social and Solidarity Economy (UNTFSSE), 15)

На първо място могат да бъдат посочени възможностите за онлайн гласуване и дигитални общи събрания (или хибридни такива). Тази трансформация на класическите механизми за демократично участие позволява на членове, които иначе не биха могли да участват (поради отдалеченост или ангажираност), да се включат в процесите на взимане на решение.

Освен това платформите за вътрешна комуникация (социални мрежи, форуми, дигитални работни пространства) осигуряват допълнителни възможности за участие отвъд формалните актове на гласуване. По този начин може да се осигурят по-задълбочени предварителни обсъждания на решения, формиране на позиции, засилена обмяна на информация между членовете. Това може да осигури непрекъсваемост в комуникацията и да допринесе за реалното участие и ангажираност на кооператорите.

Дигиталните инструменти са в състояние да осигурят и повече прозрачност чрез постоянен достъп до документи от различен характер (решения на органите, финансови отчети, вътрешни правила и др.). Това допринася за информираното и по-ефективно участие на кооператорите в процесите на вземане на решения.

Българското законодателство не забранява такива форми на участие, но изричното им споменаване като възможни в Закона за кооперациите може допълнително да доведе до насърчаване на кооперациите да ги използват.

Рискове на дигиталното участие

Обсъждайки промените, до които води или може да доведе дигитализацията в кооперативния живот, не трябва да се ограничаваме само до положителните въздействия на технологиите. Дигитализацията поражда и съществени рискове, които трябва да се имат предвид, вместо да се гледа на технологиите като на лек за всеки съществуващ проблем в момента.

Проблематично в контекста на традиционните кооперации може да се окаже дигиталното неравенство. Не всички членове разполагат с еднакви дигитални умения, достъп до технологии и увереност да участват в онлайн процеси. Така може да се стигне до формална достъпност чрез осигуряване на онлайн достъп, но до реално ограничаване на участието на кооператори.

Не е за подценяване и рискът от концентрацията на контрол в лицата, които администрират съответната платформа за дигитално участие. Замяната на демократичния контрол с технологичен такъв е реален риск особено за кооперациите с по-голям брой членове.

Не на последно място внимание заслужава и рискът от осигуряване на по-широко, но само формално участие в процесите на взимане на решения. Онлайн гласуването и дигиталните

събрания могат да бъдат сведени просто до технически акт без реално и осмислено обсъждане на въпросите.

ПЛАТФОРМЕНИ КООПЕРАЦИИ – СЪЩНОСТ, МОДЕЛИ И ОГРАНИЧЕНИЯ

Същност и видове платформените кооперации

Дигитализацията и използването на различни нови технологии при установените форми на икономическо сътрудничество, сред които и кооперациите, могат не просто да повишат ефективността или да доведат до по-широко участие, а да способстват до появата на нови модели, различаващи се съществено от съществуващите. Такъв именно е случаят с платформените кооперации – специфична форма на кооперативната организация, която използва дигиталната платформа не просто като инструмент за ефективност, а като основно средство за осъществяване на икономическа дейност. Това са кооперации, които се опитват да пренесат кооперативните принципи върху вече утвърдилите се през последните десетилетия като успешни икономически модели на дигиталните платформи в различни сфери на дейност. При тях технологиите не играят спомагателна роля, а са централен елемент на бизнес модела. Чрез платформата се организира достъпът до пазара, разпределят се поръчки или ресурси и същевременно се осигурява взаимодействието между участниците. Платформените кооперации не са просто дигитализирана версия на вече съществуващи кооперации, а опит за прилагане на кооперативния модел в рамките на платформената икономика.

Най-изтъкваната отличителна характеристика на платформените кооперации е собствеността върху платформата и демократичното управление. За разлика от корпоративния модел на големите платформи, където има концентрация на власт в ръцете на малък брой инвеститори, при платформените кооперации се поставя акцент върху колективната собственост (на работниците, потребителите или други). Поради това те са разглеждани и като по-справедливата алтернатива на утвърдените платформи.

Фокусът върху собствеността може да доведе до погрешни изводи, тъй като прехвърлянето ѝ върху платформата не води автоматично до промяна в логиката на нейното функциониране, нито до преодоляване на основни за платформената икономика характеристики като асиметрия на информацията или централизирана технологична инфраструктура. Това поставя и въпроса доколко платформените кооперации представляват качествено нов модел, а не по-скоро адаптация на съществуващи бизнес логики чрез промяна на формата на собственост.

В специализираната литература платформените кооперации обичайно се класифицират по два основни критерия – структура на собствеността и характер на дейността. От гледна точка на собствеността се разграничават: работнически платформени кооперации; производителски платформени кооперации; потребителски платформени кооперации; многостранни кооперации, включващи различни групи участници в собствеността и управлението. Според характера на дейността могат да се обособят: платформи за труд

(*labour platforms*); онлайн пазари (*online marketplaces*); платформи за управление и дигитална координация (*governance/software*); платформи за споделяне на ресурси и данни (*data/resource sharing*). Посочената типология има аналитичен характер и не е изчерпателна, като на практика често се наблюдават хибридни модели и припокриване между отделните категории (Muldoon, 2020).

Примери за платформени кооперации

Платформени кооперации се появяват в различни икономически сектори и много често възникват като директна алтернатива на вече утвърдени корпоративни дигитални платформи. Такива са например *Fairbnb.coop* (алтернатива на *Airbnb*) и *Fairmondo* (алтернатива на *Amazon*). И двете платформи се опитват да създадат „справедлива“ (*fair*) алтернатива на големите компании, които в очите на повечето предлагащи услуги взимат несправедливо голям дял за предоставяната от тях услуга (платформата). Поставя се акцент върху по-справедливо разпределение на средствата, върху ограничаване на определени практики и върху колективната собственост. И двете платформи обаче не успяват да създадат устойчив бизнес модел, основан на кооперативните принципи, и към настоящия момент вече не функционират.

В други случаи платформените кооперации функционират в по-ясно очертани секторни или нишови контексти. Такива са *Stocksy United* и *CoopCycle*, при които участниците са едновременно доставчици и съсобственици на платформата. Тези модели не се стремят непременно към глобален пазар, а по-скоро към по-справедливо организиране на вече съществуващи професионални общности. Платформата за визуално изкуство *Stocksy United* успява да заеме нишова позиция, но не достига мащабите на водещите глобални играчи.

В сферата на културните и творческите индустрии може да се посочи примерът на *Resonate*, създадена като алтернатива на платформи като *Spotify*, с идея за по-справедливо разпределение на средствата към артистите. Към момента платформата не приема нови регистрации, което поставя под съмнение бъдещето и на този модел.

През последното десетилетие има редица опити за развиване на платформени кооперации в различни сфери и в различен мащаб – някои залагат на локални услуги, други се целят към по-широк пазар. Общото между тях е стремежът да се съчетаят кооперативните принципи с вече утвърдени платформени бизнес модели. Опитът до момента показва, че устойчивостта на подобни инициативи е по-скоро изключение, отколкото правило, особено когато се влиза в пряка конкуренция с вече утвърдени корпоративни структури.

Перспективи и ограничения на платформените кооперации

След първоначалния ентусиазъм от първите опити на платформените кооперации да функционират като контрапункт на големите платформи, е време да се погледне на тази интересна възможност за икономическо участие по критичен начин. Един от важните

въпроси в този контекст е доколко платформените кооперации са в състояние да се справят със задачите, които сами си поставят.

Може да се окаже, че някои проблемите пред платформените кооперации са трудно решими. Балансът между преследване на икономически и социални цели е много труден. Ако за *Spotify* е било приемливо години наред да работят без печалба, но през това време да се утвърдят като безспорен лидер на пазара (Wondrasek, 2025), то може би за артистите, нуждаещи се от регулярни доходи, това е невъзможна стратегия и риск, който не могат да поемат, съответно и една кооперация трудно би могла да се конкурира със *Spotify*. Платформените кооперации трудно могат да възпроизведат инвестиционната логика на рисковия капитал.

Интересно е и доколко платформените кооперации решават реални проблеми за кооператорите. Ако се окаже, че кооператорите (било то създатели на продукти или предоставящи услуги) в крайна сметка получават по-ниски доходи, въпреки че платформата взима „справедливо“ заплащане и въпреки че самите те са собствениците на тази платформа, то явно, че кооперативният модел не задоволява нуждите на кооператорите и на практика не работи в конкретния случай. Проучване от 2018 г., основано на сравнително *case study* между капиталистическата платформа *TaskRabbit* и платформената кооперация Loconomics, показва, че кооперативният модел в по-голяма степен задоволява редица висши потребности на работниците – като признание, отговорност, усещане за постижение и възможности за развитие. В същото време единствената област, в която кооперацията не демонстрира превъзходство (в рамките на конкретния случай), е равнището на заплащане, където предимство има по-голямата пазарна платформа (UNTFSSE, 14 – 15).

Не можем да не споменем обаче нещо много ключово за разбирането на предизвикателствата пред платформените кооперации, а именно – ролята на работата в живота на съвременния човек и възможностите за задоволяване на определени социални и културни нужди извън работното място (например от държавни или общински институции, неправителствени организации, политически партии). Ако кооперацията задоволява всички потребности на кооператорите в културно и социално отношение, но не успява да се развие икономически, така че да им осигури приблизително доходите, които биха имали, ако работят същото извън нея, то явно тази кооперация функционира много повече като неправителствена организация, а не като икономически субект. Освен това възможностите за задоволяване на някои от тези потребности от други субекти – културни институции, образователни центрове, различни граждански инициативи, поставя под съмнение необходимостта от създаване на такива кооперации. Вероятно много хора със свободни професии могат да постигнат по-добър баланс между справедливо заплащане и задоволяване на социални и културни потребности, като си осигурят първото от субекти в частния сектор, различни от кооперациите, а второто – чрез достъп до услуги (предоставяни от държавата или от частни субекти) или включване лично в различни

инициативи на неправителствени организации. Възможно е проблемите на работещите в рамките на големите дигитални платформи да бъдат решени не чрез създаване на платформени кооперации, а чрез интегриране на платформената икономика в съществуващите системи на индустриални отношения и социален диалог (Lenaerts et al. 2018).

Може би най-същественият проблем пред платформените кооперации е разкъсването на връзката с местната общност и контекст. Исторически кооперациите се развиват в относително ограничен географски и социален контекст, където съществува пряка връзка между членовете и високо ниво на доверие. Платформената икономика по същността си е глобална и се развива в условия на анонимност. Прехвърлянето на кооперативния модел в подобна среда поставя въпроса доколко е възможно да се запази социалната и ценностна основа, върху която традиционно се изграждат кооперациите. Редица от специфичните условия, при които функционират традиционните кооперации по принцип – силна връзка с локалната общност и контекст, високо ниво на доверие между членовете, ограничен географски мащаб, не могат да бъдат възпроизведени при опитите за налагане модела на платформените кооперации, което поставя под съмнение устойчивостта на този модел. В тази връзка има и изследвания, които не установяват пряка зависимост между размера на кооперацията и участието на кооператорите в управлението и поставят под въпрос предположенията за „демократична ерозия“ при кооперациите (Bunders, 2024). Освен това независимо от дигиталната трансформация ролята на големите кооперации в икономиката, както и техният принос за социалното и екологично развитие, не могат да бъдат подценявани предвид конкретните икономически показатели (ICA, EURICSE, 2025).

Това не означава, че платформените кооперации са лишени от потенциал, а по-скоро че той се крие в конкретни сектори или се проявява при конкретни условия (например преди всичко при решаване на локални проблеми или при свързване на хора на конкретна територия). Опитът показва, че сляпото прехвърляне на кооперативните принципи върху един вече работещ бизнес модел трудно ще бъде успешно. Същевременно може би мащабът на платформените кооперации ще бъде винаги ограничен. Въпреки че примери за гиганти сред традиционните кооперации не липсват, в света на платформената икономика значението на достъпа до инвестиции, технологии и глобален пазар е много по-решаващо.

Някои автори, макар и да отчитат структурните и пазарните предизвикателства пред платформените кооперации, ги разглеждат като алтернативен модел на управление на дигиталните платформи, който предполага необходимост от активна подкрепа и насърчаване от страна на държавните и местните органи с оглед на утвърждаването му като реална алтернатива на традиционните платформи (Van Rosmalen, 2025; OECD, 2023). Други подчертават амбивалентния характер на платформения кооперативизъм: макар да предлага демократична алтернатива на платформения капитализъм, той остава обвързан с логиката на пазарната конкуренция и предприемаческата рационалност (Sandoval, 2020).

В българските условия въпросът за платформените кооперации следва да бъде разглеждан в по-широк контекст на кооперативната традиция и съвременната икономическа структура. От една страна, България има дългогодишна кооперативна история, свързана преди всичко със земеделието и потребителските кооперации, при която кооперативният модел традиционно е обвързан с локална общност и конкретен социален контекст. От друга страна, през последните десетилетия се развива динамичен ИТ сектор, характеризиращ се с висока степен на технологична компетентност и възможност за работа в глобална среда.

Именно в тази среда могат да се търсят по-реалистични възможности за развитие на кооперативни форми с технологичен профил, без те непременно да възпроизвеждат класическия платформен модел. Възможни са например кооперации на разработчици на софтуер, на специалисти по киберсигурност или на създатели на дигитални продукти, при които кооперативната форма би могла да осигури по-справедливо разпределение на резултатите и по-голям контрол върху развитието на проекта. В подобни случаи дигиталните технологии не биха били „платформа“ в смисъла на посредничество между множество страни, а инструмент за съвместна работа и създаване на продукт.

В този контекст обаче следва да се отчете и нормативната рамка. Клиширани твърдения и призиви за „неотложна реформа на остарелите нормативни документи, особено на Закона за кооперациите“ (Атанасова и др., 2025, 330), без реален анализ на проблемните разпоредби и конкретни препоръки за промяна на законодателството, не звучат убедително. Един такъв нормативен анализ следва да бъде обект на отделно изследване. В контекста на платформените кооперации и бъдещето на кооперациите в дигиталната ера не можем да не споменем един от най-видните на повърхността проблеми, а именно – изискването от минимум седем физически лица за учредяване на кооперация. Макар този праг да има своето историческо обяснение, в условията на съвременната икономика, особено в сферата на технологичните стартъпи и малките екипи от висококвалифицирани специалисти, подобно изискване може да се окаже възпиращо. Намаляването на минималния брой учредители – например до пет лица, би могло да създаде по-гъвкава среда за възникване на кооперативни инициативи, включително и извън технологичния сектор. Подобна промяна би била от значение не само за евентуални ИТ кооперации, но и за други малки професионални общности, които биха могли да предпочетат кооперативната форма пред търговските дружества.

Това не означава, че кооперативната форма следва да бъде насърчавана като универсално решение за технологичния сектор. По-скоро става въпрос за създаване на нормативна и институционална среда, която да не поставя излишни формални пречки пред онези инициативи, които биха могли да съчетаят технологичната експертиза с кооперативните принципи.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дигиталната трансформация поставя кооперативния модел пред нови предизвикателства, но не налага предварително определен път на развитие. Анализът показва, че кооперативните принципи притежават достатъчна гъвкавост, за да бъдат прилагани в различни икономически и технологични условия. В същото време прехвърлянето им в средата на платформената икономика не може да се разглежда като автоматично решение на проблемите, породени от концентрацията на собственост и власт при корпоративните дигитални платформи.

Платформените кооперации представляват интересен опит за адаптация на кооперативния модел към нова технологична среда. Те поставят акцент върху демократичната собственост и по-справедливото разпределение на стойността, но срещат структурни ограничения, свързани с мащаба, достъпа до капитал и глобалната конкуренция. Опитът до момента показва, че устойчивостта на подобни модели е по-вероятна в ясно дефиниран локален контекст или в нишови сектори, отколкото като универсална алтернатива на вече утвърдени глобални платформи.

От гледна точка на българската среда действащата нормативна уредба възпроизвежда основните кооперативни принципи, но не съдържа специални механизми, насочени към дигитализацията или към развитието на платформени кооперации. Това не представлява правна пречка за създаването на подобни модели, но предполага, че тяхното развитие би зависило преди всичко от икономическата целесъобразност и инициативата на самите участници. В този смисъл по-реалистична перспектива изглежда използването на дигитални инструменти за подобряване на управлението, прозрачността и достъпа до пазара в рамките на съществуващи или новосъздадени кооперации, а не механичното възпроизвеждане на глобални платформени структури под кооперативна форма.

Дигиталната трансформация не отменя кооперативния модел, но и не го прави автоматично по-устойчив. Тя предоставя инструменти, които могат да бъдат използвани както за засилване на демократичните процеси, така и за тяхното формализиране или технологично централизиране. В крайна сметка бъдещето на кооперациите в дигиталната ера зависи не толкова от избора на конкретна организационна форма, колкото от способността да се съчетаят кооперативните ценности с реалните икономически условия, в които те функционират.

БИБЛИОГРАФИЯ

Атанасова, Т., Костадинова, Н., Петрова, Н., Ненчева, И., Алексиев, Г., Саров, А., Стойчева, И., Димова, З., Георгиев, Ж. (2025) Кооперациите в България: субективно мнение за обективната реалност. – В: Агробизнесът и селските райони – икономика, иновации и растеж. Икономически университет – Варна, 317 – 331 [Atanasova, T.,

Kostadinova, N., Petrova, N., Nencheva, I., Aleksiev, G., Sarov, A., Stoycheva, I., Dimova, Z., Georgiev, Zh. (2025) Kooperatsiite v Bulgaria: subektivno mnenie za obektivnata realnost. – V: Agrobiznesat i selskite rayoni – ikonomika, inovatsii i rastezh. Ikonomicheski universitet – Varna, 317 – 331] .

Боевски, И., Костенаров, К. (2023) Еволюция на принципите и ценностите на кооперацията. Научни трудове на Аграрен университет – Пловдив, т. LXV, кн. 1, Аграрен университет – Пловдив, 87 – 96 [Boevski, I., Kostenarov, K. (2023) Evolyutsia na printsipite i tsennostite na kooperatsiyata. Nauchni trudove na Agraren universitet – Plovdiv, t. LXV, kn. 1, Agraren universitet – Plovdiv, 87 – 96].

Закон за кооперациите, обн., ДВ, бр. 113 от 28.12.1999 г., посл. изм. и доп., ДВ, бр. 42 от 22.05.2018 г [Zakon za kooperatsiite, obn., DV, br. 113 ot 28.12.1999 g., posl. izm. i dop., DV, br. 42 ot 22.05.2018 g.].

Bunders, D. (2024) Silicon law of oligarchy: patterns of member participation in the decision-making of platform cooperatives. Socio-Economic Review, 22(3), 1335 – 1354.

International Co-operative Alliance (1995) Statement on the Co-operative Identity, International Co-operative Alliance, Manchester.

International Co-operative Alliance (2015) Guidance Notes to the Co-operative Principles, International Co-operative Alliance, Brussels.

International Co-operative Alliance and EURICSE (2025) World Co-operative Monitor 2025, International Co-operative Alliance, Brussels.

Lenaerts, K., Kilhoffer, Z., Akgüç, M. (2018) Traditional and new forms of organisation and representation in the platform economy. Work Organisation, Labour and Globalisation, 12(2), 60 – 78.

Muldoon, J. (ed.) (2020) Platforming Equality: Policy Challenges for the Digital Economy, Autonomy, London.

OECD (2023) Platform cooperatives and employment: An alternative for platform work. OECD Publishing, Paris.

Sandoval, M. (2020) Entrepreneurial Activism? Platform Cooperativism Between Subversion and Co-optation. Critical Sociology, 46(6), 801 – 817.

United Nations Inter-Agency Task Force on Social and Solidarity Economy (n.d.) Platform Cooperatives: The Social and Solidarity Economy and the Future of Work, UN SSE Knowledge Hub. https://knowledgehub.unsse.org/knowledge-hub/platform-cooperatives-the-social-and-solidarity-economy-and-the-future-of-work/

Van Rosmalen, G. (2025) Platform Cooperatives as an Additional Strategy for Empowering Platform Workers. In: Van Dijck, J., Van Es., K., Helmond, A., Van der Vlist, F. (eds.), Governing the Digital Society: Platforms, Artificial Intelligence, and Public Values. Amsterdam University Press, Amsterdam, 45 – 62.

Wondrasek, J. (2025) How Spotify Loses Money on Every Stream But Grows Shareholder Value. Softwareseni, 24 October. Available at https://www.softwareseni.com/how-spotify-loses-money-on-every-stream-but-grows-shareholder-value/